

ПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

*Крушинський В.Ю.**

КОСОВСЬКА КРИЗА І ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ЩОДО ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Статтю присвячено участі Великої Британії у вирішенні Косовського конфлікту в кінці 1990-х років.

Ключові слова: Велика Британія, Югославія, Косово.

Стаття посвячена участю Великобританії в разрешенні Косовского конфликта в конце 1990-х годов.

Ключевые слова: Великобритания, Югославия, Косово.

The article deals with Britain's participation in the resolution of the Kosovo conflict in the late 1990s.

Keywords: Great Britain, Kosovo, Yugoslavia

Криза, пов'язана з багатонаціональністю і багатоконфесіональністю, яка охопила Югославію на початку 90-х років, вочевидь не закінчилась підписанням Дейтонської угоди у 1995 році, яке припинило громадянську війну в Боснії і Герцеговині.

Загострення ситуації в Автономному краї Косово не могло не призвести до нової хвилі кризи і насильства. І до вирішення цієї кризи були активно залучені і провідні країни і міжнародні організації. Бажаючи уникнення загострення конфлікту в Косово, європейська спільнота в 1996 році направила свою делегацію для переговорів з Белградом і лідерами косовських албанців. Під егідою ООН було створено Контактну групу по Косово, до якої, серед інших країн, було включено і Великобританію. Контактній групі вдалося розвести конфліктуючі сторони і припинити пряме збройне зіткнення до літа 1998 року.

А в липні 1998 року у зоні конфлікту була розгорнута місія дипломатичних спостерігачів (Kosovo Diplomatic Observer Mission) у складі трьох груп – від США, від Росії і від Європейського Союзу, яка в основному складалася з британських дипломатів і військовослужбовців. Але ця місія не мала можливості стримувати ні збройні зіткнення, які призводили до значних жертв серед мирного населення, ні потік біженців.

У вересні 1998 року приймається резолюція 1199 Ради Безпеки ООН, яка зобов'язувала сербів припинити вогонь і розпочати мирні переговори з албанцями. Але албанська сторона відмовлялась від переговорів, наполягаючи на встановленні міжнародного протекторату над Косово, виведення всіх сербських підрозділів і введення військ НАТО. Керівництво Югославії не погоджувалось і це призвело до різкого загострення ситуації і початку в Косово бойових дій.

* доктор політичних наук, професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Реакцією на подібний перебіг подій стала заява НАТО про можливість повітряних ударів. При цьому представники НАТО заявили, що альянс готовий нанести удари і без схвалення Ради Безпеки ООН.

С.Мілошевич був змушений 13 жовтня 1998 року підписати угоду, яка передбачала виведення сербських сил з Косово, а трошки пізніше про розміщення там 2 тис. спостерігачів ОБСЄ, які повинні були контролювати процес припинення вогню, готувати проведення виборів. Окрім цього було досягнуто угоди про створення місії по повітряному контролю над територією Косово.

В жовтні-листопаді 1998 року домовленості по припиненню вогню на більшій частині Косово зберігались, але вже в грудні ситуація різко погіршилась. Зросла кількість терактів з боку деяких загонів Армії визволення Косово і, зрозуміло, дій у відповідь югославських сил безпеки.

24 грудня 1998 року Генеральний секретар ООН Кофі Анан заявив, що «напруга в цьому регіоні зросла до небезпечної межі». А Генеральний Секретар НАТО Х.Солана висловив «готовність НАТО діяти». Посол США в Македонії Крістофер Хілл запропонував конфліктуючим сторонам проекти угоди по Косово, але вони були провалені. Після того, як на початку січня 1999 року бойовики Армії визволення Косово захопили у заручники військовослужбовців югославської армії, спеціальні поліцейські частини за підтримки югославської армії провели операцію по знищенню бойового угруповання Армії визволення Косово в містечку Рачак поблизу Приштини. Саме ці події стали ключовим моментом у розвитку косовської кризи. На місці події було знайдено тіла декількох десятків албанців, включаючи жінку і підлітка, одягнутих у цивільну одягу.

Керівник місії ОБСЄ У.Уокер охарактеризував цей факт як злочин проти людства і розправу над мирним цивільним населенням. Хоча югославська сторона назвала це провокацією, спираючись на результати міжнародної експертизи, яка виявила сліди пороху на долонях загиблих, і розташування тіл, яке нагадувало інсценування. Офіційна експертиза не підтверджувала, але і не спростовувала озвучену версію.

Але цей факт не завадив керівництву НАТО виступити 26 січня 1999 року с заявою, яка носила очевидно ультимативний характер. Ворогуючі сторони повинні були вступити на протязі 10 днів в прямі переговори стосовно мирного врегулювання кризи. Інакше альянс змушений буде перейти до практичних дій.

29 січня 1999 року Контактна група на зустрічі в Лондоні сформулювала вимоги – ключові елементи майбутньої угоди і принципи управління Косово. І югославська і албанська сторони погодились розпочати переговори, не дивлячись на певні розбіжності в оцінках цих документів. Тобто продовжувались дипломатичні зусилля по залагодженню конфлікту.

Зважаючи на загострення ситуації, пов'язане з «косовським питанням» ще наприкінці 1997 року міністри закордонних справ Німеччини і Франції виступили з пропозицією про спеціальний статус для краю на певний перехідний період «для оптимальних умов для мирного політичного виходу Косова з-під юрисдикції Сербії». А для цього «сформувані відповідну демократичну політичну інфраструктуру, яка б забезпечила рівноправний статус Косово у майбутній співдружності рівноправних народів і країн». Не важко зрозуміти, що позиції албанців і сербів з цього приводу виявились кардинально протилежними.

Наступна спроба підняти «косовське питання» виявилась під час засідання Ради з виконання Дейтонських угод по Боснії і Герцеговині на початку грудня 1997 року в Бонні. Вважаючи це питання виключно своєю внутрішньою справою, югославська делегація на знак протесту залишила засідання.

Але перебіг подій на початок 1999 року змусив югославську сторону повернутись за стіл переговорів, які проходили в лютому 1999 року під Парижем в містечку Рамбуйє. Вони в якості наріжного каменя можливої майбутньої угоди бачили підтвердження територіальної

цілісності Сербії і Югославії. В той час як делегація косоварів наполягала на введенні на територію краю військ НАТО і проведенні через три роки албанським населенням референдуму про незалежність. Після того як саме цю позицію підтримали США, вона стала фактичним ультиматумом для Югославії.

Югославія погодилась підписати політичну складову договору лише за умов гарантій територіальної цілісності Сербії, навіть після трьохрічного «перехідного періоду». Переговори були призупинені і поновились лише 15 березня в Парижі. В цей же день Білл Клінтон заявив, що якщо Белград не підпише мирної угоди НАТО нічого не залишиться як атакувати Югославію.

Югославська делегація наполягала на продовженні переговорів, але ця пропозиція навіть не була розглянута, а вже 18 березня албанська делегація підписала увесь документ. Сербська ж делегація підписала лише його політичну частину про самоуправління Косово. На думку західних посередників цього було недостатньо. І 19 березня переговори знову припинились.

Це викликало ескалацію бойових дій в Косово, зіткнення між сербським і албанським цивільним населенням, зростання кількості біженців. Місія ОБСЄ в Косово, яка на заключному етапі діяльності фактично втратила реальний контроль над подіями, вже 20 березня прийняла рішення про фактичну евакуацію, виходячи з міркувань особистої безпеки.

Для провідних країн Європейського Союзу «косовське питання» стало достатньо серйозним випробуванням. С самого початку керівництво ЄС обмежувалось висловлюваннями співчуття і побажанням політичного врегулювання на базі надання Косово широкого самоврядування але в рамках СРЮ. Зрозуміло, що кожна з провідних країн розглядала косовську проблему в контексті власних інтересів, але на базі основних принципів сучасних міжнародних відносин, які фактично зіткнулись в цьому конфлікті. З одного боку – право націй на самовизначення, права етнічної меншості, а з іншого – територіальна цілісність держав і невтручання в їх внутрішні справи. Тим більше, що «загрози етнічного сепаратизму є важливо важливими для деяких країн НАТО і ЄС – Канади, Туреччини, Італії і Іспанії» [5].

Тому, наріжний камінь вирішення – визнання самої широкої автономії Косово у рамках Сербії і за умови «нав'язування» Сербії і Косово демократичного правління з боку США і НАТО.

Окрім цього, широкого обговорення під час генези косовської кризи набуло питання можливості «розповзання» цього внутрішньоетнічного конфлікту і складності, пов'язані з його локалізацією. Зрозуміло, що неможливо виключити можливість возз'єднання Косово з Албанією у разі проголошення незалежності краю. Не радили забувати і про Македонію, де приблизно 30% населення етнічні албанці. Французький політолог недвозначно попереджав, що «Проект «Велика Албанія» ризикує стати детонатором непередбачуваних подій, не менше ніж мрії про «Велику Сербію» [19].

Тобто на етапі розвитку конфлікту точка зору основних європейських країн на стратегію його вирішення в частині майбутнього державно-територіального устрою Косово принципово не різнилась. Але на стадії прийняття рішень стосовно конкретних кроків по вирішенню цієї проблеми вочевидь стає зрозумілим домінуюча роль США і його основного європейського союзника. Саме косовська криза продемонструвала певні розбіжності між США і їх європейськими союзниками в цьому питанні.

Перш за все мова йшла про механізм прийняття таких непростих рішень. Принаймні Франція, Італія, Німеччина досить довго наполягали на непохитності авторитету ООН в цьому питанні. Але поступово, під тиском Вашингтону ці позиції корегувались. Хоча всі рішення в НАТО приймаються на основі консенсусу, жодна з європейських країн не наважилась заблокувати військову акцію, побоюючись, що це викликає кризу в самому альянсі, і, навіть, розколе Європейський Союз. До такого ризику не була готова жодна з європейських країн. Великобританія, Франція і ФРН взяли активну участь у військовій операції, крім того Лондон,

Рим і Анкара надали бази на території своїх країн для авіації США. При цьому європейські країни фактично погодилися з тим, що одним з головних завдань для США у вирішенні цього конфлікту було усунення режиму С.Мілошевича. Про це, не приховуючись висловився впливовий американський сенатор Р.Лугар: «...ніяке ґрунтовне вирішення балканської кризи неможливе без корінних змін в Сербії і керівництві Югославії. Пріоритетом політики США повинно стати сприяння цим змінам» [16].

Трохи пізніше, в кінці квітня 1999 року США, намагаючись забезпечити НАТО можливостями глобального масштабу, на сесії Ради цієї організації запропонували розглянути нову стратегічну концепцію альянсу на ХХІ ст. Стратегічна мета концепції – можливість використання збройних сил НАТО поза зоною дії північноатлантичного договору і без обов'язкового мандату Ради Безпеки ООН. І фактично саме під час «косовської кризи» вперше «випробували» цю концепцію. І хоча Франція, Італія, Німеччина досить довго наполягали на необхідності рішення ООН, але поступово їх позиції корегувались і остаточне рішення про можливість нанесення ракетно-бомбового удару по об'єктам СРЮ без санкції ООН було узгоджено всіма учасниками НАТО.

Окрім цього, США бажали розглядати військове втручання в Косово як юридичну основу для майбутніх одноосібних дій НАТО без санкцій РБ ООН, поза кордонами альянсу, спираючись на прецедент, як джерело правових норм за англосаксонською традицією.

Косовська проблема стала, безумовно, знаковою як для Великобританії в цілому, так і для британського прем'єра Т.Блера, зокрема.

До того як бути обраним на цю посаду Блер фактично ніколи не займався зовнішньою політикою. Більш того, і після обрання, як він сам згадує в своїй книжці «Шлях» «Пробудження до зовнішньої політики було раптовим. Воно сталося через Косово» [25, с. 37].

В кінці 1998 року, отримавши вичерпну інформацію від своїх радників і спеціальних служб про наміри Мілошевича про «великий сербський напад» стосовно тисяч біженців в Косово, Т.Блер схиляється до приєднання до можливої військової акції в рамках НАТО. При цьому мова йде про енергійне обстоювання саме військового розв'язання, а не умиротворення. На думку британського прем'єра саме Косовський конфлікт продемонстрував силу і слабкість Європи: «Вона блискуча в своїх заявах про наміри, які потім випаровуються, як тільки ясно проглядаються їх наслідки» [25, с. 239].

Але для того, щоби «агітувати» за воєнний шлях вирішення проблеми треба, на думку Блера, самому бути переконаним. Як визнавав він пізніше, для нього це було виключно моральним питанням. «Якщо не буде воєнного втручання, якщо дозволити далі безперешкодно здійснювати етнічні чистки, це лихо зрештою пошириться на інші частини Європи» [25, с. 240].

Як ми бачимо, себе Т.Блер переконав. І у нього, не дивлячись на бажання випробувати і інші варіанти «з'явилась логіка, яка уможливила воєнний розв'язок». Але мова йшла не просто про використання сили. Якщо більшість європейських лідерів погодившись з думкою про можливий силовий варіант, планували обмежитись лише повітряними ударами, британський лідер був переконаний, що тактика відкидання можливості використання наземних військ у переговорах з Мілошевичем виглядала вкрай ненадійно, бо з самого початку демонструвала межу серйозності наміру коаліції. А це давало можливість вижити режиму Мілошевича.

Ускладнювала позицію Блера певна ізольованість на європейському напрямі у питанні використання наземних військ. Але навіть і при проведенні лише повітряних операцій близько 85% застосованих засобів були б американськими. І це повною мірою засвідчило безсилля Європи.

Але Лейбористський уряд санкціонував участь своїх військово-повітряних сил в бомбардуванні Югославії, яке почалося 24 березня 1999 року і продовжував залишатись найбільш активним причинником наземної операції НАТО в Косово. В Британії розгортається широко-

масштабна антисербська кампанія. При цьому існує думка, що ні в якій іншій країні НАТО урядова лінія з цього питання не користувалась такою підтримкою у населення.

Це була перша повномасштабна воєнна кампанія для Т.Блера. підтримуючи ідею наземної операції, він ретельно вивчав ситуацію і отримав необхідну інформацію від свого начальника Штабу оборони – за умови проведення наземного наступу Британія повинна бути готовою послати близько 50 тис. вояків, за умови, якщо США направить 100-150 тис. Бо ні в кого не було ілюзій стосовно участі інших європейських країн у наземній стадії операції.

В квітні 1999 року, коментуючи події в Косово, під час виступу в Чикагському економічному клубі британський прем'єр-міністр оголосив і пояснив «нову доктрину міжнародної спільноти». Т.Блер наполягав на тому, що події в Косово не можна розглядати ізольовано. Оцінюючи військові дії з боку альянсу як абсолютно справедливі, він запропонував зробити легітимною можливість міжнародної окупації тих країн, де систематично порушуються гуманітарні норми. Використовуючи події в Косово черговий раз в якості прецеденту, Т.Блер висловився за можливість змін деяких положень Уставу ООН. Спочатку мова йшла про конкретні завдання, пов'язані з подіями в Косово: виведення сербських військових і поліцейських сил, розгортання міжнародних військових контингентів, повернення біженців, забезпечення гуманітарної допомоги. Політичною основою вирішення Косовської проблеми, на думку Т.Блера, повинні стати домовленості в Рамбуйє.

Але в подальшому, для того, щоби забезпечити власну безпеку, «ми не повинні ігнорувати конфлікти і порушення прав людини в інших країнах. Якщо ми будемо розповсюджувати власні цінності, це зробить нас більш захищеними від зовнішніх загроз» [20].

Визнаючи роль ООН в системі сучасного світового порядку, як головної опори, разом з тим британський прем'єр зазначив, що у зв'язку з новими викликами з'явилась «необхідність перебудови структур міжнародної безпеки» [20]. А це, в свою чергу потребує перегляду процедури і процесу прийняття рішень в ООН, зокрема в Раді Безпеки. На певний час головним критерієм британської зовнішньої політики, не без участі міністра закордонних справ Р.Крука стала її «етичність» з упором на захист прав людини.

Фактично виступ Т.Блера в Чикаго, окрім іншого, мав на меті черговий раз підтримати нову стратегічну концепцію НАТО, озвучену на ювілейній сесії цієї організації. Вона знаменувала собою можливість привласнення собі основної ролі у врегулюванні конфліктів за межами зони відповідальності, право на «гуманітарне втручання».

Найбільш широкомасштабну війну в Європі в повоєнний період було завершено 10 червня 1999 року. Відомий спеціаліст по Балканах Кристофер Чіввіс досить точно охарактеризував її результати: «Якщо метою інтервенції і державного будівництва було припинення хаосу і наведення порядку, але ми досягли успіху в Боснії, Косово і Македонії. Але якщо метою було створення демократії західного зразку, яка живе у злагоді зі своїми сусідами, то тут успіху явно не досягнуто» [22].

Зрозумілою виявилась і політична мета війни: ліквідація джерела міжетнічної напруги на Балканах, послаблення ролі і впливу всіх міжнародних організацій і забезпечення нової ролі НАТО в Європі і світі. Треба було чітко продемонструвати, що саме НАТО, а не ООН чи ОБСЄ є тою організацією, що гарантує мир і стабільність у світі.

Ще під час Боснійської кризи європейські країни не змогли зіграти самостійної ролі в її врегулюванні, ні в рамках Європейського Союзу, ні в рамках НАТО. З середини 90-х років в рамках європейського Союзу активно обговорювалась проблема необхідності створення в рамках НАТО автономної системи командування частинами швидкого реагування для проведення миротворчих операцій, якщо США не вважатимуть за потрібне приймати у цьому участь. І проблема Косово, безумовно, активізувала ідею створення другого, європейського полюсу альянсу.

Зрозуміло, що британське керівництво розглядало НАТО як наріжний камінь європейської безпеки і не бажали послаблення трансатлантичних зв'язків. Але пом'якшення позиції

Великобританії стосовно Західноєвропейського союзу відкривало шлях до пошуку компромісу в формуванні спільної оборонної політики вже в самому Європейському Союзі.

І можливості компромісу було використано в рішеннях, прийнятих під час франко-британської зустрічі на вищому рівні в Сен-Мало 3-4 грудня 1998 року. При цьому ініціатива проведення зустрічі належала самій Великобританії, що безумовно свідчило про зміни у відношенні до співпраці в сфері оборонної політики в ЄС. Великобританія фактично підтримала ініціативу Франції про «європейську оборонну ідентичність». А Т.Блер заявив про фактичну відмову Великобританії від багаторічного неприйняття французьких ідей відносно автономної оборони в рамках НАТО, але водночас нагадав, що збереження привілейованих відносин Великобританії з Сполученими Штатами є стратегічною метою Великобританії [11].

Британський міністр закордонних справ Робін Кук заявляв, що основне завдання європейських країн в сфері оборони полягає в забезпеченні високої боєздатності об'єднаних сил НАТО [12]. Посилення європейської складової НАТО, на думку британського керівництва, також мало супроводжуватися більш справедливим розподіленням витрат на утримання оборонних структур в Європі між Європою і США [23].

Британська позиція про необхідність посилення європейської ідентичності в межах НАТО була з ентузіазмом сприйнята французькою стороною, яка розглядала це як передумову для розвитку самостійних безпекових та оборонних інструментів ЄС. Міністр оборони Франції Ален Рішар підкреслив, що: «Відтепер ЄС підвищує рівень своїх зобов'язань в сфері безпеки і вже протягом наступних років обійме на глобальній сцені належне місце серед провідних акторів» [10, р. 43].

Згода із набуттям структурами Європейського Союзу повноважень в сфері безпеки і оборони, включно до прийняття рішення про початок військових дій, являє собою підхід, до того часу в британській політиці неможливий. Але також важливою була зміна структури ЄС міждержавної співпраці в сфері оборони, яка відбулася внаслідок рішень в Сен-Мало. До традиційної про-європейської франко-німецької вісі додалась франко-британська вісь безпекової та оборонної співпраці.

Британські побоювання, що європейці неспроможні самостійно забезпечити ефективне використання військової сили, яке підштовхнуло лейбористський кабінет до активізації участі в оборонних ініціативах ЄС, справдилися під час косовської кризи. Т.Блер був «приголомшений, коли представники британського Генерального штабу напередодні початку повітряної операції доповіли, що європейські члени НАТО не тільки не здатні провести подібну операцію без їх північноамериканського союзника, але й вимушені покладатися на США в матеріально-технічному забезпеченні, розвідці та забезпеченні належного рівню зв'язку. Т.Блер був переконаний, що відповідні висновки мають бути зроблені в рамках СЗППБ Європейського Союзу [9].

Насправді, за час операції НАТО в СРЮ військові літаки США виконали 80% бойових вильотів, забезпечивши 85% ударів з повітря. Ще більш значущим є те, що попри той факт, що в розпорядженні європейських країн НАТО сьогодні перебуває до 6000 сучасних бойових літаків [14], вони мали покладатися майже виключно на данні американських систем визначення місцеположення цілей. Хоч європейські члени НАТО надали більше вояків для проведення операції з підтримання миру в Косово ніж американці, для Європи було виключно складним завданням забезпечити 40000 контингент, хоча він склав лише п'ятдесяту частину від загального складу їх збройних сил. Це дало підставу для влучної заяви британського міністра оборони Дж.Робертсона: «європейці мали напружити усі сили, щоб зібрати боєздатні 2 відсотки від всієї кількості своїх військ. Це є неприпустимим ... і чітко демонструє чого варті ті паперові загоны, які на сьогодні складають загальну масу європейських збройних сил» [4, р. 141]. І розвиток подій після Сен-Мало доводив необхідність продовження розвитку оборонних структур в ЄС.

Спроба закріпити прорив, зроблений в Сен-Мало в сфері спільної політики безпеки була зроблена країнами – членами ЄС під час Європейської Ради в Гельсінкі в грудні 1999 року. Саме там було прийнято два основних документи, які встановлювали цілі ЄС щодо вдосконалення його спроможності з управління регіональними кризам. До 2003 року передбачалося завершити формування європейського корпусу в кількості до 15 бригад або 50000-60000 вояків, який мав забезпечити швидке та ефективне розгортання військової потуги ЄС в разі необхідності [2]. Але в тому ж Гельсінкі британська делегація жорстко виступила проти створення постійного центрального керівного органу в майбутньому Єврокорпусі, віддаючи перевагу створенню системи координації між національними військовими формуваннями, які складатимуть спільне з'єднання [24].

Тобто ідея створення європейських збройних сил поза межами НАТО в черговий раз викликала заперечення в Великобританії. Як зазначив британський прем'єр-міністр з приводу спільних європейських сил: «Мова не йде про створення єдиної європейської армії під єдиним командуванням; ...цей крок не може розглядатися як спроба конкурувати із структурами НАТО» [19].

Але при цьому Великобританія погоджувалася з необхідністю створення належної інфраструктури, засобів розвідки, зв'язку та управління спільними силами, а також із можливістю надання Єврокорпусу військово-повітряних та військово-морських підрозділів. Окрім цього, було погоджено план мобілізаційних зобов'язань окремих членів ЄС у формуванні Єврокорпусу, що передбачали забезпечення розгортання сил в повному обсязі протягом 60 днів [2].

Другий документ, затверджений країнами – членами ЄС в Гельсінкі, стосувався невійськового виміру СЗППБ в частині цивільного кризового управління. ЄС мав забезпечувати належну швидкість в реагуванні на кризові виклики, забезпечуючи виділення необхідних ресурсів для започаткування дій, спрямованих на врегулювання кризи невійськовими засобами. Застосування сили, відтак, визнавалося останнім можливим засобом, коли решта вже вичерпані [1]. Позаяк для Великобританії саме невідповідність існуючих регіональних структур безпеки та оборони відвернути загрозу регіональних збройних конфліктів на континенті та можливість поширення останніх за національні кордони стала мотивом активізації зусиль у спільній політиці безпеки та оборони, саме цей напрям невійськового та військового співробітництва в безпековій проблематиці став провідним для британської сторони наприкінці 1990-х років – на початку ХХІ століття.

На досвіді конфліктів в Європі в 1990-х роках, в тому числі в Косово, ґрунтувалось переконання в необхідності розвитку можливостей ЄС у аналізі, плануванні та реалізації заходів з управління регіональними конфліктами на континенті. І тому Великобританія підтримала німецькі пропозиції щодо вдосконалення інструментів кризового врегулювання Європейського Союзу, запропоновані на саміті ЄС в Кельні в червні 1999 р. Вони передбачали регулярні зустрічі на рівні міністрів оборони країн – членів ЄС, які мали координувати діяльність Європейського Союзу в кризових ситуаціях [3].

Для Франції та Німеччини етап розвитку сфери безпеки та оборони в ЄС, розпочатий в Сент-Мало, мав перетворити ЄС з лише економічної надпотуги на повноцінного світового гравця, здатного вдаватися до силових дій в разі необхідності.

Але британські пропозиції фактично закріплюють оборонну складову СЗППБ в якості опори НАТО, матеріального забезпечення дій Єврогрупи [7]. Для Британії є неприйнятним французьке бажання відділити США від керівництва операціями на території Європи. Не було підтримано і ідею самостійних військових дій сил ЄС без НАТО. Ще більші заперечення Великобританії викликали ідеї прийняття рішень про застосування сили голосуванням більшістю в комунітарних структурах. В британському документі наголошується, що в разі

необхідності піддавати ризику вояків країн – членів ЄС, таке рішення має прийматися виключно консенсусом [21].

Але при цьому обидва варіанти поділяли загальну мету СЗППБ – створення ефективних механізмів, здатних протистояти новим загрозам, а також підтримувати забезпечення традиційної безпеки, особливо на Балканах. Саме Балкани було обрано в якості певної «лабораторії» для випробування нових механізмів. Спільні дії НАТО та ЄС в забезпеченні безпеки в Македонії та Боснії і Герцеговині, на думку Т.Блера, стануть важливим і необхідним випробуванням спільних дій країн – членів ЄС в сфері безпеки [18].

Важливий аспект військової співпраці в ЄС та забезпечення спільної оборонної політики пов'язаний із фінансуванням оборонних витрат національними бюджетами провідних в військовому відношенні країн. Саме позиція однієї з них – Великобританії в питанні розбудови відповідних спільних структур [9], зробила можливим вирішення питання фінансування спільної оборонної політики ЄС.

Витрати Великобританії на оборону коливаються навколо частки в 2.8 % від валового національного продукту. В 1999-2000 бюджетному році Великобританія витратила 22.3 мільярда ф.с., в 2000-2001 році - 22.8 мільярда ф.с., а в 2001-2002 році її оборонний бюджет має скласти 23 мільярда ф.с. Частка оборонних витрат Великобританії до валового в національного продукту подібна до французької у 2.6%, і переважає німецьку, яка становить 1,4% [17]. Британська програма реформування національної оборони орієнтується на першочерговий розвиток саме сил швидкого реагування, використання яких має становити основу спільних європейських сил [8]. На доповнення, Великобританія погоджується співпрацювати у розробці та створенні сучасних систем озброєння, таких як системи протиповітряної оборони, розвідки, ракетні системи та системи наведення, тощо [6, р. 1].

Іракська криза стала багато в чому дороговказом процесу розвитку спільної оборонної політики Європейського Союзу. За висловом Ж.Д'Естена, «Європа вивчила уроки іракської кризи і має твердий намір укріплювати власну політику в галузі оборони та позицію в міжнародних відносинах» [13].

Однак основним джерелом суперечностей між Великобританією і ЄС щодо СЗППБ часів Тоні Блера залишалась оборонна складова європейської безпеки. Певна ворожість Великобританії до континентальних оборонних ініціатив витікає із специфічної оцінки оптимального рівня засобів, необхідних для забезпечення безпеки в Європі. Британське керівництво вважало основним та необхідним складником такої системи американські гарантії безпеки. По-перше, Великобританія певна, що орієнтована на атлантичну співпрацю система безпеки більшою мірою відповідає інтересам країни, яка вмільно використовує особливі відносини із США всередині НАТО. Спеціальний статус найближчого союзника США дозволяв Великобританії діяти в ролі посередника між американською і європейською частинами НАТО.

По-друге, британське керівництво вважало маловірогідним, що європейські країни спроможуться самотужки розвинути оборонні можливості, альтернативні тим, що існують у рамках Північноатлантичного альянсу.

По-третє, й у військовій галузі відчувався вплив чинника самоідентифікації, пов'язаного для Великобританії із збереженням її відмінностей від Європи та декларуванням своєї «окремості» в європейському інтеграційному просторі. Військова сфера, яка сьогодні формально залишається однією з тих нечисленних сфер, що належать до виключної компетенції держави, безумовно, має велике значення для самоідентифікації країни. До того ж співробітництво із США дозволяє Великобританії підтримувати свій глобальний імідж в очах британського суспільства. Після фолклендських подій уявлення про глобальну роль Великобританії знову стало невід'ємною складовою політичної культури країни, а зміцнення коаліції Великобританії і США у діях на Балканах, боротьбі з тероризмом ще більше посирили подібні настрої як у політичних колах, так і в суспільстві загалом.

Список посилань

1. Annex 1 to Annex IV to Presidency Conclusions. Presidency Progress Report to the Helsinki European Council on Strengthening the Common European Policy on Security and Defence. Helsinki European Council. 10–11 December 1999.
2. Annex 2 to Annex IV to Presidency Conclusions. Presidency Report on Non-Military Crisis Management of the European Union. Helsinki European Council. 10–11 December 1999.
3. Declaration of the European Council on strengthening the common European policy on security and defence. European Council. Cologne, 4 June 1999. Art. 2.
4. Deighton, Anne. The European Union in (ed) Seldon The Blair Effect. 2000.
5. Drozdyak W. Precedent in Kosovo? NATO is Split on Authority to use Force // International Herald Tribune. 1998. 9 Nov.
6. European Union Approves European Missile Propulsion Joint Venture // Defense Daily, 13 November 2002.
7. Financial Times, 30 November 2002.
8. Focieri, Giovanni. 2000. The Defence Capabilities Initiative and NATO's Strategic Concept. Report of the Sub-Committee on Future Security and Defense Capabilities. November. 2000.
9. Gordon, Philip H. Their Own Army? // Foreign Affairs. July – August 2000. Vol. 79. Iss. 4.
10. Hulsman, John C. The Guns of Brussels // Policy Review Iss.101 June – July 2000.
11. International Herald Tribune. 7 December 1998.
12. Kosovo: An Account of the Crisis. The UK Ministry of Defense. Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.mod.uk/news/kosovo/account/lessons.html>.
13. Le Monde. – 2003. – April. – 25.
14. Lis, John and Felix Knupling. The Technology Gap. Defense and Security for the 21st Century. 2000. P. 171.
15. Los Angeles Times, 6 December 1999.
16. Lugar R. What the Balkans Need Is Democracy in Serbia.// International Herald Tribune. 1998. – 1 dec.
17. Pfaff, William. 2001. The End of NATO // Commonwealth. Vol. 128. Iss. 4, 23 february 2001.
18. PM statement on EU Summit in Brussels. 28 October 2002.
19. Ramonet I. Kosovo//Le Monde Diplomatique. 1999. Febr.
20. Speech by T.Blair at Chicago. 22.04.1999. Електронні дані. – Режим доступу: [WWW.number-10.gov.uk](http://www.number-10.gov.uk).
21. The Economist, 2 November 2002.
22. The New York Times". 22.07.2010.
23. US conflicted over new European military force: Americans want other nations to spend more on defense, but fear undermining NATO // Orange County Register. 22 December 1999.
24. Washington Times, 14 May 2000.
25. Блер Тоні. Шлях – К.: Темпора. 2011.